Економічні науки

УДК 338

Приймич Галина Юріївна
Студентка магістратури
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова

Приймич Галина Юрьевна
студентка магистратуры
Харьковский национальный университет городского хозяйства имени О. М. Бекетова

Galina Pryimych
student Magistracy
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕАКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

ИССЛЕДОВАНИЕ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА УКРАИНЫ

RESEARCHES OF THE POTENTIAL OF UKRAINE

Анотація: Стаття присвячена дослідженню сфери туристично-рекреаційних послуг, виявлені фактори, які уповільнюють розвиток туристично-рекреаційної індустрії. Викладені деякі аспекти у створенні сприятливих умов для розвитку рекреаційної діяльності. Висвітлені форми регулювання рекреаційної діяльності. Сформовано висновки про можливості застосування зарубіжного досвіду, адаптуючи їх з урахуванням історичних, соціально-економічних, культурних та природно-географічних умов України.

Ключові слова: рекреація, туризм, інвестиційна привабливість, потенціал, туристичний сектор.

Аннотация: Статья посвящена исследованию сферы туристско-рекреационных услуг, выявлены факторы, которые замедляют развитие туристско-рекреационной индустрии. Изложены некоторые аспекты в создании благоприятных условий для развития рекреационной деятельности. Освещены формы регулирования рекреационной деятельности. Сформулированы выводы о возможности применения зарубежного опыта, адаптируя их с учетом исторических, социально-экономических, культурных и природно-географических условий Украины.

Ключевые слова: рекреация, туризм, инвестиционная привлекательность, потенциал, туристический сектор.

Summary: Article is devoted to research of the sphere tourist and recreational services identified factors that slow down the development of tourism and recreation industry. The above are some aspects in the creation of favorable conditions for recreational activities. Highlights forms of regulation recreational activities. Formed conclusions about the applicability of international experience, adapting them according to historical, socio-economic, cultural, and natural and geographical conditions of Ukraine.

Key words: recreation, tourism, investment attractiveness, potential, tourism sector.

Постановка проблеми. Туризм у багатьох країнах світу є пріоритетним напрямом розвитку національної економіки. Постійно зростаючі прибутки від міжнародної туристичної діяльності вже сьогодні становлять одну з найбільш значних частин «невидимого експорту».

Розвиток рекреаційно-туристичної сфери для багатьох країн є на сьогодні однією з головних задач. Україна, яка має для поступального розвитку своєї рекреаційної сфери сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси, значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку рекреаційно-туристичних послуг. Такий стан не є нормальним і потребує активізації процесів щодо створення в нашій державі потужної рекреаційної індустрії, яка спроможна задовольняти різноманітні рекреаційні потреби як мешканців України так і іноземних туристів.

Сучасна вітчизняна індустрія туризма знаходиться в процесі становлення, з великими труднощами долаючи перешкоди, які виникають на її шляху. Щорічно мільйони людей подорожують по Україні з цілю оздоровлення а також ознайомлення з історичними та культурним пам'ятками. Саме тому пріоритетним завданням перед державою стоїть підтримка рекреаційної сфери, її розширення і розвиток.

Актуальність даного дослідження в галузі туристичного бізнесу обумовлюється необхідністю в нинішніх умовах переходу до ринкових відносин пошуку кращих управлінських і економічних рішень, удосконалення управління в сфері гостинності. Розвиток ринкових відносин викликає появу нових завдань, що викликає необхідність удосконалення управління туристично-рекреаційної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток туризму в Україні сприяв поширенню дослідженнь природно-тероторіальних комплексів, які призначені для рекреаційних цілей. Займалися цими дослідженнями О.Бейдик, Р.Панас, Л.Холод та інші вчені. Вивченням природно-рекреаційного потенціалу України займалися такі вчені як Я.Олійник, А.Голіков, П.Шишенко та інші. Вивчення проблем туристично-рекреаційного потенціалу перебуває у сфері наукових досліджень.

Невирішені складові загальної проблеми. Україна маючи сприятливі природно-кліматичні умови, людські ресурси, історико-культурний потенціал не розвиває належним чином рекреаційно-туристичні послуги. Така ситуація потребує прискорити процеси, які націлені на створення в нашій державі потужної рекреаційної індустрії.

Формування цілей статті. Метою даної роботи є дослідження структури рекреаційної індустрії і виявлення проблем які негативно впливають на рекреаційний комплекс України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний туризму грає одну з головних ролей у світовій економіці. Складні політичні, економічні та соціальні процеси, що відбулися у світі в XX ст. змінили суспільство. Воно стало більш розвиненим в промисловому і культурному відношенні, мобільнішим, демократичним, зріс рівень соціального добробуту - все це благотворно позначилося і на туризмі. Туризм став масовим, демократичним, розрахованим на різні інтереси, смаки, доходи, на самих різних споживачів.

В умовах переходу до ринкової економіки значних трансформацій зазнає рекреаційний сектор національної економіки. При цьому забезпечується не тільки раціоналізація господарської структури окремих регіонів країни (що мають реальні передумови для масштабного й інтенсивного розвитку рекреації та туризму), а що більш принципово і значущою – за своєю прибутковістю цей сектор економіки стає повністю конкурентоспроможною галуззю, свого роду каталізатором економічного розвитку [9].

Сьогодні рекреація є однією з високоприбуткових галузей світової економіки, що динамічно розвивається, та одним із найважливіших чинників соціально-культурного розвитку територій.

У багатьох країнах державна туристична політика проводиться у рамках регіональних програм економічного розвитку і спрямована на

розвиток депресивних регіонів. Вона сприяє економічному розвитку тих територій, де немає жодних перспектив розвитку індустрії, цим забезпечує зростання доходів населення і збереження історичного та культурного середовища. На міжнародному ринку наша країна недостатньо відома як країна з розвинутою рекреаційною індустрією. Маркетинг туристичного потенціалу України на міжнародному ринку є недостатній.

Україна завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких відносяться географічні об'єкти, які використовуються або можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування і оздоровлення населення.

У законодавстві (ч.1 ст.63 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища») вживається термін «рекреаційні зони», що за своїм змістом майже співпадає із терміном «землі рекреаційного призначення»: «Рекреаційними зонами є ділянки суші і водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму.» У правовій доктрині також вживається поняття «природні рекреаційні території», серед яких виділяються зони відпочинку, курортні зони та лікувально-оздоровчі зони [2].

Згідно зі ст. 13 Конституції України «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключно (морської) економічної зони є об’єктами права власності Українського народу» [1].

На сьогоднішній день чинне законодавство детально не визначає форми власності на природні ресурси та порядок їх набуття.

Рекреаційно-туристські ресурси - об'єкти і явища природного, природно-антропогенного та соціального походження, використовувані для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну в організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних центрів, їх

спеціалізацію та економічну ефективність**.** Це сукупність природних, природно-технічних і соціально-економічних комплексів, з питань відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини і його працездатності. У структурі рекреаційних ресурсів виділяють дві основні складові - природну і соціально-економічну (природні та історико-культурні ресурси рекреаційної діяльності)**.** До характеристики рекреаційних ресурсів належать дані про якість природних умов, площа (або обсяг), на які ці якості поширюються, тривалість періоду, протягом якого певні якості проявляють свої дії [4].

В цілях розвитку туристичної діяльності, залучення туристів в регіони необхідно максимально використовувати наявні там природно-рекреаційні ресурси. Для цього слід виділити найбільш привабливі для туристів природні об'єкти, природно-рекреаційні райони і розвивати відповідну інфраструктуру.

Оскільки (за характеристикою рекреаційних ресурсів клімату) Україна знаходиться в смузі кліматичного комфорту, в її межах виділяють регіони, є найбільш підходящим для розвитку різних видів рекреаційної діяльності : [5]

- Українські Карпати -у літній сезон тут відпочивають, лікуються і відпочивають, а взимку проводять зимові види відпочинку, туризму і гірськолижного спорту;
- Узбережжя Чорного та Азовського морів придатні для літніх видів кліматолікування та відпочинку;
- Рівнинна територія - для лікування та оздоровлення на базі місцевих курортів (кліматичних, бальнеологічних і грязьових), а також розвитку "зеленого туризму " у сільській місцевості;
- Великі міста, центри адміністративних областей, історичні міста, де здійснюють екскурсійні рекреації та активно відпочивають.

Розвиток рекреаційної індустрії сприятиме збільшенню зайнятості населення, що є особливо важливим для регіонів України, забезпечить сталі надходження коштів до місцевих бюджетів, збільшить приплив іноземних туристів та відпочивальників до України, що у свою чергу дасть змогу посилити інтеграційні процеси в державі.

Розвиток туристичної галузі є важливою складовою піднесення економіки більшості країн світу. Туристичний комплекс (такі його складові, як засоби розміщення, транспорт, об’єкти харчування, розважального, пізнавального, ділового, оздоровчого, спортивного та іншого призначення) здатний зробити значний внесок у збільшення виробництва валового внутрішнього продукту (ВВП) при відносно невеликих капітальних затратах та нетривалих термінах окупності. Крім того, прискорений розвиток туристичної сфери може сприяти динамічному розширенню внутрішнього ринку як основи стабільного економічного розвитку у регіоні.

Створення рекреаційно-туристичного господарства сприятиме:

- інтеграції підприємств різних галузей, що здійснюють свою діяльність у сфері рекреації та туристичного бізнесу;

- розвитку відповідного сектора економіки як ефективної складової господарського комплексу курортного міста;
- удосконаленню системи управління цим сектором.

Однак несприятливе зовнішнє середовище, кризові явища, негативні внутрішні чинники, істотно показали на практиці, що туристичне господарство в Україні не підготовлено належним чином для виконання складної соціально-економічної місії. Всі ці чинники позначились на розвитку підприємств:

- звузилися масштаби діяльності;
- істотно знизилася віддача соціального та економічного потенціалу;
- погіршився економічний стан значної кількості суб'єктів господарювання;
- зростання вартості перебування в оздоровчих закладах та закладах відпочинку на тлі зниження матеріального добробуту переважної частини населення;
- невідповідність між вартістю і якістю оздоровлення – переважна більшість платоспроможного населення України віддає перевагу відпочинку і оздоровленню за кордоном, де якість послуг відповідає світовим стандартам, а вартість не на багато вища за комплекс аналогічних послуг в Україні;
- незадовільний стан матеріально-технічної бази оздоровчих закладів, що супроводжується виведенням її об’єктів з експлуатації;
- збільшення частки санаторно-курортних і оздоровчих закладів, що перебувають у приватній власності, і як наслідок зменшення кількості безкоштовних або пільгових путівок, що розподіляються через медичні заклади і фонди соціального страхування;
- сезонність споживання основних рекреаційних ресурсів, які користуються підвищеним попитом – наприклад, неможливість

використання водних ресурсів морів України цілорічно, спонукає потенційних рекреантів їхати до інших країн;

▪неефективна політика впровадження інновацій в санаторно-курортний комплекс, що стає на заваді розширенню пропозиції додаткових послуг, які надаються санаторно-курортними і оздоровчими закладами.

Вищенаведені факти зумовлюють необхідність формування сучасної ефективної курортно-рекреаційної економіки як важливої підсистеми національної економіки на базі оптимізації організаційно-економічного механізму функціонування санаторно-курортних комплексів і гармонізації інтересів всіх його учасників.

Регулювання рекреаційної діяльності може здійснюватися в різних формах, а саме: створення сприятливих економічних умов для розвитку, пряма участь держави та інші форми регулювання.

Створення сприятливих умов для розвитку рекреаційної діяльності досягається завдяки:

- фіскальній політиці, яка передбачає пільгове оподаткування;

- митному і валютному регулюванню;

- підготовці кадрів;

- організації наукових досліджень в галузі рекреації;

- формуванню позитивного іміджу України на міжнародному ринку рекреаційних послуг;

-загальнодержавне покращення забезпеченості країни дорогами належної якості;

-розширення готельної мережі, як малих готелів, так і зіркових у рекреаційних регіонах;

-зниження вартості візи для іноземних туристів;

-розвиток супутних галузей (харчова, текстильна, сфера послуг та розваг);

- створенню умов для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій в сферу рекреації;

- запровадженню орендних відносин з приводу використання природно-рекреаційних ресурсів.

Поряд із прямими методами регулювання, держава повинна використовувати методи непрямого впливу:

- заходи щодо захисту економічної конкуренції, недопущення монополізму;

- стимулювання розвитку інфраструктури рекреаційної галузі з метою забезпечення різноаспектного задоволення рекреаційних потреб;

- інформаційне забезпечення сфери рекреації шляхом створення представництв закордоном, розповсюдження друкованих видань, використання електронних ресурсів;

- розвиток співробітництва із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму і рекреації, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів та визначення механізму їхньої реалізації;

- охорона навколишнього середовища;

-належна охорона заповідних територій;

- ціноутворення на рекреаційні послуги і продукти.

Вдосконалення законодавчої бази щодо врегулювання відносин власності на природні ресурси повинно враховувати такі основні питання:

- законодавче закріплення і юридичне виголошення форми права власності на природні ресурси;

- визначення економіко-правових механізмів набуття права власності на природний ресурс, способи (методи) реалізації цих прав;

- законодавче і юридичне визначення процедури управління природними ресурсами;

- юридично-правове забезпечення процедур врегулювання конфліктів між власниками, посередниками, користувачами природного ресурсу;

- забезпечення доступу населення до користування якісними рекреаційними послугами.

Україна має великий потенціал бути конкурентоспроможною. Становлення України як конкурентоспроможної країни у рекреаційній галузі стримується загальною економічною кризою, схильністю працівників галузі до споживацької психології, відсутністю належної інфраструктури, застарілістю законодавства.

Проблеми виникають із рекламою вітчизняних курортів. Україна недостатньо забезпечена високоякісними готелями, на сьогоднішній день всі зіркові готелі сконцентровані у містах. Тобто неможливість надати якісні туристичні послуги у регіонах.

Тому на сучасному етапі розвитку рекреаційної галузі задача підприємств полягає, з одного боку, в стратегічному спрямуванні своїх зусиль на інноваційне та якісне вироблення рекреаційних послуг у відповідності до загальносвітових стандартів, а з іншого – у здійсненні реального впливу на попит, шляхом пропозиції необхідних, привабливих і одночасно доступних для більшості громадян рекреаційних послуг.

Висновок. Провівши аналіз даної галузі показав, що вона розвивається не рівномірно. Оскільки є регіони більш розвинені, і є регіони які значно відстають в розвитку санаторно-курортного лікування і туризму.

Потейційні можливості регіонів нашої країни високі, але їх розвиток проводиться повільно і островним методом, тому потребує удосконалення.

Це спонукає до прийняття термінових юридичних, економічних та проектних заходів як на загальнодержавному так і на регіональному

рівнях. Такий підхід сприятиме процесу вирівнювання розвитку рекреаційної галузі в регіонах країни, та значно покращить загальні показники розвитку даної сфери в Україні загалом.

Отже, можна зробити висновок: широкий і потужний рекреаційний потенціал України потрібно розглядати як вагоме джерело економічного розвитку держави на перспективу. Про це свідчить досвід багатьох країн Європи, в тому числі і колишніх членів соціалістичного табору (Болгарія, Словаччина, Чехія та ін.), які, маючи значно "скромну " рекреаційну базу, отримують величезні прибутку за допомогою продуманої організації туризму, відпочинку та лікувально-оздоровчої діяльності.

У перспективі економічна ефективність рекреаційної індустрії значно зросте в регіонах України. Ріст буде пов'язаний з двома головними чинниками:

- наближення ціни рекреаційних послуг до їх реальної суспільної вартості й до світових цін;

- зростання кількості і якості рекреаційних послуг.

Таким чином, завдання полягає в тому, щоб створити механізм сприяння розвитку рекреаційної галузі господарств, виробити науково обґрунтовані програми темпів і пропорцій розвитку, запобігання негативним процесам, насамперед екологічним.

Основні перспективи, які можуть очікувати від розвитку рекреаційної індустрії, можна звести до таких основних факторів:

- збільшення зайнятості населення, що нині є особливо проблемним завданням;

- збільшення доходів населення, що дозволить зменшити межу бідності;

- покращення інфраструктури;

- приплив іноземних туристів, що сприятиме входженню регіону у Європейську інтеграцію відпочинку і туризму [9].

Основним завданням успішного розв'язання проблеми розвитку рекреаційної індустрії є створення адаптивного і стійкого організаційно-економічного та оздоровчого механізму, інтегрованого в ринкову економіку, здатного виживати в умовах конкурентного середовища, створювати профілактичну продукцію, надавати оздоровчі послуги, виготовляти необхідні товари курортного попиту.

Використовуючи світовий досвід в туристичному сектор, необхідно враховувати, що позитивні тенденції в розвитку даного сектору будуть вирішені при належній державній підтримці та наявності механізмів комплексного підходу до управління національним туристичним продуктом на внутрішньому і міжнародному ринках туристичних послуг.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. - № 30. - ст. 141.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 2026-III від 05.10.2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2000. - № 50. - ст.435.

3. Дергачов В. Міжнародний туризм в сучасному світі // Бізнес ін форм. - 2004..

4. Бейдик ГО Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування - М .: ІСЦ \ "Київ, унт \", 2001 - я 42

5. Клімат України / Под ред ВМ Липинського, В А Дячука, ВМ Бабіченко - М .: Изд-во Раєвського, 2003 - З 305

6.Котлер Ф. Маркетинг менеджмент. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 896 с.

7.Лімансъкий А., Ружковський Я. Міжнародний туризм в епоху глобалізації // Журнал європейської економіки. – 2005. – Т. 4 (№ 3). – С. 295-305.

8.Мацола В.І.Рекреаційно-туристичний комплекс України. – Львів, 1997. – 259 с.

9. Шмагина В.В., Харичков С.К. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 70 с.

References:

1. The Constitution of Ukraine of 28.06.1996 G. // Information of the Verkhovna Rada. – 1996. - No. 30. - article 141.

2. The law of Ukraine "On environmental protection" № 2026-III of 05.10.2000 G. // Information of the Verkhovna Rada. – 2000. - No. 50. - . 435.

3. Dergachev V. international tourism in the modern world // Business in-forms. - 2004..

4. Badic TH Recreational-tourist resources of Ukraine: Methodology and analysis methodology, terminology, zoning - M .: CPI \ "Kyiv, CNT \", 2001 - I 42

5. The climate of Ukraine / ed VM Lipinski, And Dyachuk, VM Babichenko - M .: Publishing house Rajewski, 2003 - From 305

6.Kotler F. Marketing management. – SPb.: Peter Kom, 1999. – 896 p.

7.Limansky A., J. Rajkowski international tourism in the era of globalization // Journal of European economy. – 2005. – Vol. 4 (No. 3). – P. 295-305.

8.Macola V. I. Recreational and tourist complex of Ukraine. – Lviv, 1997. – 259 S.

9. Shmagin, V. Harichkov S. K. Recreation and tourism in the modern priorities of socio-economic development. – Odessa: Institute of market problems and economic-ecological research of NAS of Ukraine, 2000. – 70 S.